ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА 16.01.2026 | Аніка Еттлер & Штефан Петерс & Йонас Вольфф

Пакт чи пат

Втручання США повалило Мадуро, але демократія не виникає ззовні. У Венесуелі вирішальне значення має внутрішня боротьба.

Про наслідки незаконного з погляду міжнародного права втручання США у Венесуелу останніми днями говорилося багато. Основна увага при цьому зазвичай приділялася глобальному порядку і поверненню відкритого імперіалізму. Регулярно згадувався термін «зміна режиму». Набагато менше уваги приділялося питанням, за яких умов демократичний перехід у Венесуелі взагалі можливий і як такий процес міг би відбуватися.

Винятком є колумбійська НУО Fundación Paz & Reconciliación (PARES), яка вже 4 січня 2026 року представила детальний аналіз можливих сценаріїв. Вони варіювалися від «керованої спадкоємності» під контролем чавізму до сценаріїв радикалізації або розколу правлячого блоку і, нарешті, до «переходу під керівництвом політичної опозиції». З того часу багато що вказує на перший сценарій, оскільки сили, що підтримують режим, швидко зібралися навколо тимчасової президентки Делсі Родрігес, яка одночасно сигналізувала про готовність до співпраці з США.

Адміністрація Трампа продовжує використовувати погрози, але швидко дала зрозуміти, що поки задоволена косметичною зміною керівництва, якщо будуть збережені ключові інтереси США, зокрема щодо венесуельської нафти. Це означає, що політичні зміни відкладаються. Економічні та геополітичні інтереси цінуються вище, ніж демократія, верховенство закону або соціальна справедливість.

Економічні та геополітичні інтереси цінуються вище, ніж демократія, верховенство закону або соціальна справедливість

Трамп і Рубіо явно ставлять за мету в першу чергу «стабілізацію» під керівництвом нового-старого уряду. «Перехід», згідно з триетапним планом, оголошеним держсекретарем Марко Рубіо 7 січня, як і раніше, передбачений, але тільки як третій етап, після фази «відновлення». Наскільки б розпливчастими не залишалися

контури цього плану, саме заява США про майбутній перехід продовжує створювати враження, що повернення демократії до Венесуели через домовленості можливе як непрямий наслідок втручання США.

Однак з урахуванням внутрішнього співвідношення політичних сил репресивне залякування населення занадто ефективне, опозиція в країні занадто слабка і роздроблена, а підтримка старого режиму, як і раніше, велика, щоб політичний перелом зсередини був реально досяжний. Поки адміністрація Трампа не використовує свої масивні погрози, щоб підштовхнути уряд Родрігеса до політичної лібералізації, навряд чи на недавнє звільнення політв'язнів послідують більш ніж символічні кроки.

Таким чином, на даний момент можливі три сценарії.

По-перше, цілком імовірне продовження «керованої спадкоємності», тобто сценарію реконсолідації старого режиму, але тепер як залежного молодшого партнера США. Це вимагатиме, щоб Трамп рано чи пізно відмовився від амбіцій свого держсекретаря щодо зміни режиму, в дусі попередніх коливань між прагматичним укладенням угод та ідеологічною конфронтацією.

По-друге, не можна виключати, що колись адміністрація США вимагатиме від уряду Родрігеса істотних кроків щодо політичної лібералізації. По суті, йшлося б про узгоджений між урядом, опозицією і США перехідний процес до конкурентних виборів, бажано за участю громадянського суспільства та інших міжнародних гравців.

Проте однієї домовленості про вибори недостатньо. Необхідно провести інституційні реформи, наприклад, у сфері виборчої юстиції, а також забезпечити надійні гарантії для опозиції, громадянського суспільства та медіа. Крім того, потрібні гарантії для ключових опор нинішнього режиму, щоб вони погодилися на ризик ймовірної поразки на виборах. Можливим є, наприклад, механізм поділу влади з ефективним захистом чавістських базових організацій.

По-третє, такий узгоджений перехідний процес може провалитися. У цьому випадку він може призвести до розколу нинішніх сил режиму на поміркованих і лояльних, який після викрадення Мадуро вдалося тимчасово запобігти. Тут ключове значення має позиція військових. Але навіть якщо системно роздроблений за Мадуро

силовий апарат залишиться лояльним уряду, радикальні групи всередині численних збройних формувань Венесуели можуть мобілізувати підтримку, включно з місцевими ополченнями і збройними групами з Колумбії. У цьому сценарії ризик насильства особливо високий.

Для обговорення правдоподібного сценарію демократичних змін важливо не тільки обмежуватися розрахунками сил і логікою ключових гравців, а й враховувати необхідність глибоких змін як частини комплексного процесу демократизації.

До числа ключових суперечностей нинішнього чавізму належить те, що соціалістична риторика стикається з реальністю, в якій правлячий блок накопичив величезні багатства

До числа ключових суперечностей нинішнього чавізму належить те, що соціалістична риторика стикається з реальністю, в якій правлячий блок накопичив величезні багатства. З моменту вступу Мадуро на посаду повсякденне життя великої частини населення визначають гіперінфляція, дефіцит товарів першої необхідності, тривала корупція і суспільна нестабільність. Останніми роками економіка країни стабілізувалася на низькому рівні, але поліпшень не передбачається. Бідність висока, соціальна нерівність надзвичайно велика. Планована Трампом участь американської нафтової індустрії у Венесуелі мало що змінить.

Саме тому, що причини найбільшої кризи Венесуели пов'язані з однобічною орієнтацією на нафтовий бізнес, економічна диверсифікація і сьогодні не є центральним предметом дискусії. У цьому проявляється рідкісна згода між венесуельським урядом, опозицією та адміністрацією Трампа, які роблять ставку на нафтовий сектор. Безумовно, для короткострокового поліпшення ситуації альтернатив нафті мало. Але в середньо- і довгостроковій перспективі відсутність диверсифікації означає постійну соціально-економічну вразливість, прихильність викопній моделі та відтворення політичних і соціальних механізмів, що пов'язують участь у розподілі рентних доходів з політичною лояльністю. Демократичний поворот повинен, таким чином, включати зміну моделі розвитку і з самого початку послідовно шукати альтернативи екстрактивізму.

Це видно і на прикладі так званого гірського поясу на півдні країни. Особливо в прибутковому видобутку золота активні як місцеві збройні групи, так і нині двонаціональні дисиденти ELN і FARC з Колумбії. Ці колумбійські угруповання також сильно представлені в

прикордонних районах, де фактично контролюють цілі території. Будь-які зміни у Венесуелі повинні враховувати присутність таких недержавних суб'єктів, що застосовують насильство.

Реформа сектора безпеки на цьому тлі настільки ж важлива, як і складна. Виникає питання, як бути зі злочинами минулого. Сусідня Колумбія пропонує міжнародно визнані приклади перехідного правосуддя, які можуть бути розглянуті як орієнтири для Венесуели. При цьому важливо враховувати і голос діаспори. Рубіо продемонстрував досить обмежене розуміння національного політичного примирення, заснованого на амністії ув'язнених і вигнаних членів опозиції. Примирення як мета і одночасно як засіб миру і демократизації в глибоко поляризованій країні, де тріщини проходять через сім'ї та сусідства і де необхідно працювати з багатошаровими досвідом насильства, є гігантським завданням.

У таких умовах демократичні зміни навряд чи можливі. Для цього необхідно не тільки зміцнення принципів поділу влади, зокрема незалежної системи правосуддя, але й створення можливостей політичної участі, а також ефективного парламентського контролю. Крім того, необхідно боротися з нестримним збагаченням правлячих груп і прагнути до поліпшення умов життя населення в цілому.

Адміністрація Трампа, яка має намір керувати Венесуелою невизначено довго, очевидно, не враховує всі ці істотні зміни. У зв'язку з цим саме європейські та регіональні гравці мають працювати над тим, щоб ці важливі для майбутнього моменти не були випущені з поля зору.

Аніка Еттлер

Аніка Еттлер (Anika Oettler) — професорка суспільного розвитку та порівняльного аналізу соціальної структури в Марбурзькому університеті імені Філіппа (Philipps-Universität Marburg). Її наукові інтереси включають перехідне правосуддя та колективну пам'ять.

Штефан Петерс

Професор, д-р Штефан Петерс (Stefan Peters) — директор Німецько-колумбійського інституту миру (CAPAZ) зі штаб-квартирою в Боготі, а також професор мирознавства в Гіссенському університеті імені Юстуса Лібіха.

Йонас Вольфф

Йонас Вольфф (Jonas Wolff) — член правління та керівник програмного напряму «Внутрішньодержавні конфлікти», а також професор політології в Університеті імені Гете у Франкфурті-на-Майні. Його наукові інтереси охоплюють демократію та політичні трансформації, соціальні протести і динаміку конфліктів, а також зовнішню та розвиткову політику.